



Rolniczko, Rolniku,
z tej broszury dowiesz się...

**Jak i po co zatrzymywać
wodę w krajobrazie rolniczym**
w sposób zgodny z prawem i dostosowany
do lokalnych warunków.



Ogólnopolskie
Towarzystwo Ochrony Ptaków
BirdLife Polska



Coraz więcej rolników mierzy się z suszą – łąki, pastwiska, grunty orne w polskim krajobrazie doświadczają rosnącego deficytu wody. Dla wielu gospodarstw oznacza to niższe plony i większą niepewność. Jednym z najprostszych sposobów ograniczania skutków niedoboru wody jest retencja. Spowalnianie lub zatrzymywanie odpływu rowami melioracyjnymi jest możliwe – w wielu przypadkach wystarczą proste rozwiązania z wykorzystaniem lokalnych materiałów i naturalnych procesów.

Co to jest retencja krajobrazowa?

W czasach niekończącej się suszy potrzebujemy retencji krajobrazowej!

RETENCJA KRAJOBRAZOWA to wszystko, co sprawia, że woda nie spływa natychmiast do rowów i rzek, tylko zostaje:

- w glebie,
- na łąkach,
- w torfowiskach,
- w lasach,
- w małych zagłębieniach terenu,
- w mokradłach,
- w roślinności.

CO DAJE ZATRZYMYWANIE WODY?

- wolniejsze przesychanie gleby,
- większą odporność upraw na suszę, zwiększone plony,
- ograniczenie ryzyka pożarów,
- wsparcie dla przyrody związanej z terenami otwartymi i podmokłymi.

JAK TO DZIAŁA? Krajobraz o dobrej funkcji retencyjnej przyjmuje wodę po deszczu i roztopach, magazynuje ją, a podczas suszy powoli oddaje, pozwalając na jej wykorzystanie roślinom (w tym uprawom) i zwierzętom.

Okresowe zabagnienia, podtopienia, rozlewiska czy występowanie rzek z brzegów pokazują, że woda została zatrzymana w krajobrazie. Mogą powodować uciążliwości, ale ich tolerowanie jest zazwyczaj mniej kosztowne niż skutki pogłębiającej się suszy. Woda, która została raz szybko odprowadzona, nie wróci wtedy, gdy zacznie jej brakować. Nie da się jednocześnie stale pozbywać „nadmiaru” wody i skutecznie chronić krajobrazu przed suszą.

W dzisiejszych czasach nie ma ryzyka, że zabagnień, rozlewisk, tam bobrowych czy wody w krajobrazie będzie za dużo!

Istnienie lokalnych zabagnień to oznaka, że woda jest zatrzymywana w krajobrazie,
fot. Tomasz Wilk



Najważniejsze są elementy krajobrazu zatrzymujące wodę!

W Twoim gospodarstwie najprawdopodobniej znajdziesz elementy, które pomagają utrzymywać wodę w krajobrazie: zagłębienia terenu, okresowe zabagnienia, oczka wodne, miedze, zakrzaczenia, zadrzewienia i pasy roślinności wzdłuż rowów.

Tam, gdzie to możliwe, warto pozostawić roślinność przy rowach: krzewy, szpalery drzew, pasy turzyc i innych roślin wilgociolubnych. One spowalniają odpływ, ograniczają przesuszanie gleby, dają cień.

Podobną rolę pełnią miedze, pasy roślinności śródpolnej, zadrzewienia i te miejsca, w których po deszczu utrzymuje się woda. Podczas suszy każdy taki element ma znaczenie. Dlatego warto zadbać, by krajobraz był w takie elementy bogaty.

Wodę zatrzymuje też sama gleba. Im lepsza jej struktura i większa zawartość materii organicznej, tym większa zdolność do utrzymywania wysokiego poziomu wilgotności.

Jak zatrzymywać wodę w glebie?

Pierwszym miejscem zatrzymywania wody w gospodarstwie jest sama gleba. Zanim zacniemy myśleć o zastawkach, przegrodach czy blokowaniu odpływu w rowach, warto zadbać o to, by gleba jak najdłużej utrzymywała wilgoć.

Na glebach mineralnych szczególne znaczenie ma dobra struktura i zawartość próchnicy.

CZY WIESZ, ŻE...?

Zdolność gleby do zatrzymywania wody można zwiększać dzięki praktykom rolnictwa konserwującego, takim jak ograniczenie mechanicznego naruszania gleby, dywersyfikacja upraw i stosowanie ściółki glebowej. Poprawiają one infiltrację, ograniczają parowanie i mogą wzmacniać odporność gleby na suszę (Abdallah i in. 2021).

Dlatego warto:

- utrzymywać materię organiczną w glebie,
- stosować nawozy organiczne,
- wprowadzać międzyplony i rośliny motylkowe,
- ograniczać głębokość orki,
- zadbać o stałą okrywą gleby,
- wspierać życie glebowe.

WAŻNE:

Inaczej należy traktować osuszone gleby organiczne, w tym gleby torfowe. Ich dalsze odwadnianie prowadzi do nieodwracalnej degradacji: torf się rozkłada, gleba traci zdolność zatrzymywania wody i stopniowo przestaje pełnić swoją funkcję produkcyjną. Kontynuowanie odwadniania takich gleb oznacza powolne niszczenie własnego warsztatu pracy. Dlatego należy w pierwszej kolejności zadbać o jak najlepsze ich nawodnienie (maksymalne ograniczenie odwadniania) i użytkować je w reżimie paludikultury lub co najwyżej ekstensywnie jako trwałe użytki zielone.

JAK NIE TRACIĆ WODY Z KRAJOBRAZU?

Na własnym gruncie:

- nie niszcz tam bobrowych ani naturalnych zatorów z gałęzi, konarów i martwego drewna, jeśli nie powodują bezpośredniego zagrożenia;
- nie pogłębiaj i nie odmulaj rowów oraz cieków, jeśli takie prace przyspieszałyby odpływ wody;
- nie usuwaj roślinności z rowów, brzegów cieków i ich sąsiedztwa – rośliny spowalniają odpływ, stabilizują brzegi i pomagają zatrzymywać wodę;
- nie oraj łąk i pastwisk, nie przekształcaj ich w pola uprawne;
- nie likwiduj oczek wodnych, zabagnień, rozlewisk ani miejsc, gdzie woda pojawia się okresowo;
- nie zaorywuj okresowych oczek, rozlewisk i zabagnień nawet wtedy, gdy akurat są suche;
- nie likwiduj miedz, zakrzaczeń, pasów roślinności i innych struktur, które zatrzymują wodę, ograniczają spływ powierzchniowy i chronią glebę przed przesychaniem; tam, gdzie to możliwe, twórz nowe!
- dbaj o glebę jako magazyn wody: utrzymuj w niej materię organiczną, ograniczaj przesuszanie i nadmierne naruszanie struktury gleby oraz wspieraj życie glebowe.

Woda nie zatrzymuje się na granicy jednej działki. Dlatego warto dbać o nią wspólnie:

- nie żądaj automatycznie „odprowadzenia wody”, „likwidacji rozlewisk”, „usunięcia tam bobrowych” czy „wyczyszczenia cieku”;
- sprzeciwiaj się pracom prowadzonym przez zarządców wód, spółki wodne lub sąsiadów, jeśli polegają głównie na odmulaniu, pogłębianiu rowów i cieków, usuwaniu roślinności albo rumoszu drzewnego i przez to przyspieszają odpływ wody;
- jeśli należysz do spółki wodnej, zabiegaj o to, by działała na rzecz zatrzymywania wody w krajobrazie, a nie tylko jej odprowadzania.

WAŻNE:

Szczególnej ostrożności wymagają gleby torfowe i inne gleby organiczne. Najlepiej użytkować je co najwyżej jako ekstensywne użytki zielone: nie orać, nawet płytko, nie bronować, nie podsiewać i nie przyspieszać ich przesuszania. W maksymalnym możliwym zakresie warto doprowadzać do ich ponownego nawodnienia, nie konserwować rowów odwadniających, a tam, gdzie to możliwe – blokować rowy i dreny.

Prace utrzymaniowe mogą być potrzebne punktowo, np. tam, gdzie woda bezpośrednio zagraża budynkom, drogom lub innej infrastrukturze. Nie powinny jednak polegać na rutynowym pogłębianiu, odmulaniu i „czyszczeniu” całych rowów lub cieków, bo takie działania zwykle przyspieszają odpływ wody z krajobrazu.

Bardzo często najprostszy i najszybszy efekt daje zatrzymanie wody w rowach melioracyjnych. Zanim jednak rozpoczniesz takie działania, sprawdź, jakie formalności mogą być potrzebne.

Poniżej znajdziesz wyjaśnienie, o czym należy pamiętać i jakich formalności dopełnić, jeśli chcesz zgodnie z prawem zatrzymać wodę na terenach rolniczych. Opisane działania dotyczą zatrzymywania wody w rowach będących własnością osoby, która je podejmuje. Nie dotyczą ingerencji w cieki naturalne ani w rowy, które są własnością innej osoby, gminy, Skarbu Państwa lub pozostają w zarządzie innej instytucji (np. spółki wodnej).

Prawo budowlane

Wymogi prawa budowlanego są skonstruowane tak, by ułatwiać zatrzymywanie wody.

1. Można zatrzymywać wodę w rowie przy użyciu gotowych wyrobów budowlanych, np. betonowych prefabrykatów, płyt z tworzyw sztucznych albo elementów drewnopochodnych.

W takiej sytuacji trzeba pamiętać o prawie budowlanym, ale przepisy są tu dość korzystne. Art. 29 ust. 2 pkt 14 oraz ust. 4 pkt 1a i 2a prawa budowlanego (Dz.U. z 2025 r. poz. 418, 1080) zwalnia z obowiązku uzyskania pozwolenia na budowę oraz dokonania zgłoszenia budowlanego w przypadku budowy, przebudowy i remontu obiektów budowlanych będących „urządzeniami melioracji wodnych”. **Rowy melioracyjne są urządzeniami melioracji wodnych, a instalacja elementów zatrzymujących wodę to „przebudowa rowu”.**

Trzeba jednak mieć pewność, że pracujemy właśnie na rowie melioracyjnym, a nie na cieku naturalnym. W praktyce można to sprawdzić za pomocą Mapy Podziału Hydrograficznego Polski, która jest dostępna online w ramach Hydroportalu. Jeśli mimo to nie wiemy, jaki status ma dany rów lub ciek, należy sprawdzić to we właściwej miejscowo jednostce PGW Wody Polskie. Znajdziesz ją na Hydroportalu.

UWAGA: ciek naturalny może wyglądać zupełnie jak rów i istotny jest nie jego wygląd, ale status prawny. A różnica jest ważna, bo ingerencja w naturalne cieki podlega innym przepisom i w razie pomyłki pociąga za sobą konsekwencje prawne.

2. Najprostsze formalnie są rozwiązania wykorzystujące do spowalniania odpływu wody materiały naturalne. Jeżeli nie planujemy używać wyrobów budowlanych, czyli wyrobów specjalnie wytworzonych i wprowadzonych do obrotu w celu wbudowania w obiekty budowlane, to takie działania nie podlegają przepisom ustawy prawo budowlane.

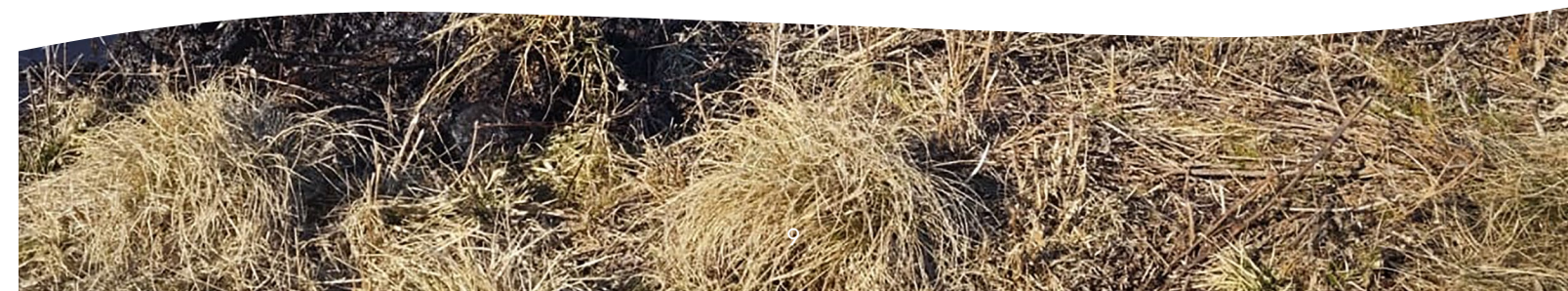
Dlatego warto w pierwszej kolejności sięgać po materiały, które są dostępne na miejscu i dobrze współpracują z naturalnymi procesami, tj. ziemia, namuły, faszyna czy drewno. Mogą to być gałęzie, surowe deski lub pnie. Takie elementy pozwalają spowolnić odpływ wody w rowach, a jednocześnie dają pewność, że nie trzeba będzie stosować procedur wynikających z prawa budowlanego.



Przetamowanie wykonane z lokalnie pozyskanego materiału przez Fundację Ochrony Przyrody NATURA, fot. Michał Korniluk

CIEKAWOSTKA:

Wykonanie niewielkich zatamowań z ziemi i gałęzi lub samych gałęzi bywa zachętą dla bobrów, które nadbudowują takie konstrukcje, dzięki czemu możemy zwierzęta te zachęcić do wykonywania bardzo skutecznej retencji w miejscach, gdzie jest ona najbardziej przez nas pożądana. Coraz bardziej popularne są też wykonywane przez ludzi tamy, które naśladują budowle bobrów.



Decyzja środowiskowa

Dlaczego nie jest potrzebna decyzja o uwarunkowaniach środowiskowych?

Decyzja o uwarunkowaniach środowiskowych nie jest potrzebna, ponieważ zastawki i przegrody wykonywane na rowach melioracyjnych nie są traktowane jako „budowle piętrzące” w rozumieniu ustawy Prawo wodne.

Prawo wodne definiuje budowle piętrzące jako „**budowle umożliwiające stałe lub okresowe piętrzenie wód powierzchniowych ponad przyległy teren lub naturalny poziom zwierciadła wód**”.

Rowy melioracyjne nie są jednak „wodami powierzchniowymi”, lecz urządzeniami wodnymi. Z tego powodu prawnicy (w większości) interpretują przepisy tak, że **zastawki i przegrody na rowach (w przeciwieństwie do przegród na ciekach naturalnych) nie mieszczą się w kategorii „budowli piętrzących”.**

Ma to znaczenie w kontekście § 3 ust. 1 pkt 69 rozporządzenia Rady Ministrów ws. przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko. Przepis ten dotyczy budowli piętrzących, ale nie obejmuje prostych zastawek i przegród wykonywanych na rowach melioracyjnych.

Inaczej należy traktować przegrody wykonywane na ciekach naturalnych.

Przetamowanie wykonane z lokalnie pozyskanego materiału przez Fundację Ochrony Przyrody NATURA, fot. Michał Korniluk



Zastawka wykonana z drewna na torfowisku Baligówka przez OTOP i Klub Przyrodników, fot. Tomasz Wilk

Zastawki i przegrody na rowach melioracyjnych, niezależnie od ich położenia względem obszarów chronionych, nie wymagają uzyskania decyzji o uwarunkowaniach środowiskowych. Jeśli jednak działania są planowane na obszarach chronionych, konieczne jest zgłoszenie ich właściwemu lokalnie organowi ochrony przyrody. Opisujemy to w dalszej części tekstu.

Ustawa Prawo wodne

Kiedy potrzebna jest zgoda, a kiedy wystarczy zgłoszenie lub powiadomienie?

Trzeba pamiętać, że zgodnie z ustawą Prawo wodne zakres wymaganych formalności zależy od rodzaju planowanych prac, zastosowanych rozwiązań technicznych oraz ich potencjalnego wpływu na otoczenie. Prostota procedur ułatwia wybór konkretnych rozwiązań służących zatrzymywaniu wody.



Zatrzymywanie wody na jednej działce może zmienić warunki wodne na gruntach sąsiednich, fot. Tomasz Wilk

Działanie	Podstawa prawna	Formalności	Kiedy można rozpocząć działania	Konieczny dokument
Wykonanie urządzenia wodnego	Art. 389 ustawy Prawo wodne	Każda zmiana warunków wodnych, w tym budowa nowego urządzenia wodnego, wymaga uzyskania pozwolenia wodnoprawnego od organu zarządzającego wodami (zazwyczaj właściwego miejscowo dyrektora zarządu zlewni PGW Wody Polskie). Do wniosku należy dołączyć operat wodnoprawny.	Do realizacji inwestycji można przystąpić po uzyskaniu pozwolenia wodnoprawnego.	Pozwolenie
Przebudowa rowu polegająca na wykonaniu przepustu lub innego przekroju zamkniętego	Art. 394 ustawy Prawo wodne	Wykonanie przepustu na rowie lub innego przekroju zamkniętego na długości nie większej niż 10 metrów wymaga (tylko!) wcześniejszego zgłoszenia zamiaru wykonania takich prac – zgłoszenia wodnoprawnego, które obejmuje wyłącznie podstawowe informacje. Składa się je we właściwym miejscowo nadzorze wód. Najczęściej jest ono rozpatrywane w trybie „milczącej zgody”, choć organ może wnieść sprzeciw.	Można przystąpić do wykonywania zgłoszonej czynności po 30 dniach od złożenia zgłoszenia, jeśli w tym terminie organ nie wniósł sprzeciwu i nie zażądał uzupełnienia dokumentacji.	Zgłoszenie (30 dni na odpowiedź)
Zatrzymywanie wody w rowach/ przebudowa rowów w celu zatrzymywania wody.	Art. 395 i 395A ustawy Prawo wodne	Ograniczenie odpływu wody z własnego terenu poprzez jej zatrzymanie w rowie lub hamowanie odpływu w obiektach drenarskich wymaga jedynie powiadomienia właściwego miejscowo zarządu zlewni. Samo zatrzymywanie wody w rowie (o ile jest dokonywane za pomocą środków nietrwałych i jeśli zasięg oddziaływania nie wykracza poza własne grunty) nie wymaga nawet powiadomienia. Powiadomienie jest potrzebne na przebudowę rowów/drenarki w celu zatrzymania wody (np. zaopatrzenie rowów w przegrody).	Do działań można przystąpić od razu po dokonaniu powiadomienia . Organ sprawdza jedynie, czy powiadomienie zawiera wszystkie elementy wymagane ustawą. Nie może wnieść sprzeciwu.	Powiadomienie (bezzwłocznie)
Hamowanie odpływu wody z obiektów drenarskich/ Przebudowa obiektów drenarskich w celu hamowania odpływu wody		Jeśli planowane ograniczenie odpływu wpłynie na warunki wodne na gruntach sąsiednich, do powiadomienia konieczne jest załączenie pisemnych zgód właścicieli wszystkich takich gruntów.		

WAŻNE:

Zakres wymaganych formalności zależy od charakteru planowanych działań oraz zastosowanych rozwiązań technicznych. Wzory wszystkich wymaganych dokumentów znajdują się na stronach PGW Wody Polskie.

Pamiętajmy również, że nasze działania związane ze spowalnianiem odpływu wody mogą wpływać na sąsiednie, nienależące do nas działki. W praktyce nie zawsze łatwo jest to ocenić. Zależy to m.in. od lokalnych warunków terenowych, przebiegu rowów i kierunku odpływu wody. Jeśli mamy wątpliwości, warto wcześniej skonsultować planowane działania z właściwym miejscowo nadzorem wodnym PGW Wody Polskie lub osobą mającą doświadczenie w gospodarowaniu wodą na danym obszarze.

WAŻNE:

Jeśli planowane działania mogą wpływać także na sąsiednie grunty, nie musi to oznaczać końca pomysłu. W takiej sytuacji warto porozmawiać z właścicielami tych działek i sprawdzić, czy można wspólnie ustalić dobre rozwiązanie.

Zatrzymanie wody często leży w interesie nie tylko jednej osoby. Lepsze uwilgotnienie łąk poprawia plonowanie i jakość biomasy pozyskiwanej z trwałych użytków zielonych, ale i sąsiednich pól uprawnych. Dlatego właściciele okolicznych gruntów mogą być zainteresowani takim działaniem. Pisemna zgoda sąsiadów, na których grunty nasze działanie może mieć wpływ, nadal umożliwia zastosowanie najbardziej uproszczonego trybu powiadomienia.

Pomocne będą też rozwiązania, które pozwalają regulować poziom wody, a w razie potrzeby także odprowadzać jej nadmiar. Dzięki temu łatwiej uzgodnić zasady reagowania na sytuację w terenie.

Ustawa o ochronie przyrody

Na co zwrócić uwagę na obszarach chronionych?

Ze względu na możliwy wpływ działań hydrotechnicznych na cele ochrony przyrody, trzeba pamiętać, że na obszarach chronionych (tj. parki narodowe, rezerваты przyrody, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, obszary Natura 2000, stanowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe) obowiązuje zgłoszenie do Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska (RDOŚ).

Działanie	Podstawa prawna	Formalności	Konieczne dokumenty i czas, po którym można rozpocząć działania
Melioracje wodne oraz inne działania obejmujące roboty ziemne mogące zmienić warunki wodne lub wodno-glebowe na obszarach objętych formami ochrony przyrody	Art. 118 ust. 1 ustawy o ochronie przyrody	Działania można rozpocząć po upływie 30 dni od dokonania zgłoszenia, jeśli RDOŚ nie wniósł sprzeciwu. RDOŚ na prośbę wnioskodawcy może wcześniej poinformować o braku sprzeciwu. Ewentualny sprzeciw nie musi przekreślać pomysłu – oznacza wszczęcie postępowania w sprawie określenia warunków wykonania prac w sposób bezpieczny dla środowiska i przyrody (jeśli takie wykonanie prac jest możliwe).	Zgłoszenie (30 dni na odpowiedź)

WAŻNE:

Działania retencyjne (dobrze zaprojektowane i właściwie przeprowadzone!) wspierają zarówno gospodarowanie wodą, ograniczanie skutków suszy na terenach użytkowanych rolniczo, odporność krajobrazu na suszę, jak i przyrodę.

Zachowanie stref buforowych wzdłuż rzek i rowów to ważne działanie sprzyjające retencji, fot. Tomasz Wilk

Każdy z nas może mieć wpływ na gospodarowanie wodą. Przez lata robiliśmy wszystko, by ją jak najszybciej odprowadzić z pól. Dziś wiemy, że powinniśmy ją zatrzymywać – to proste i bezpieczne.

Ochrona wody zaczyna się lokalnie, ale jej efekty mają szersze znaczenie.



Działania retencyjne na obszarach chronionych wymagają dopełnienia odpowiednich formalności, fot. Tomasz Wilk

Opracowanie: Aleksandra Pępkowska-Król, Magdalena Podziewska (Gościniak)

Opieka merytoryczna: Paweł Pawlaczyk

Korekta językowa: Magdalena Podziewska (Gościniak)

Projekt i skład: Alicja Sokołowska

Źródła:

[Prawo wodne \(Dz.U. 2017 poz. 1566, ze zm.\)](#), [Prawo budowlane \(Dz.U. 2025 poz. 418\)](#) oraz [Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 10 września 2019 r. w sprawie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko](#)

[Korniluk, M. \(2025\). Ochrona przyrody w półnaturalnych ekosystemach zależnych odekstensywnego użytkowania rolniczego a ponowne nawadnianie osuszonych torfowisk.](#)

[Pawlaczyk, P., Áskelsdóttir, S., Jarašius, L., Sendžikaitė, J., Dapkuniene, K., Šadzevičius, R. \(2025\). Praktyczny podręcznik ponownego nawadniania osuszonych torfowisk. OTOP BirdLife Polska, Warszawa, 90 s.](#)



An aerial photograph showing a dense forest with a river winding through it. The trees have various shades of green and yellow, suggesting autumn. The river is dark and reflects the surrounding foliage.

Broszura została przygotowana w ramach projektu Rozwiązania oparte na przyrodzie i ochrona wód Morza Bałtyckiego przed eutrofizacją (ang. Further reducing nitrate pollution in the Baltic Sea by implementing Nature-Based Solutions) finansowanego przez Fundację Flotilla (Rotterdam, Holandia). Projekt realizowany jest w Polsce, gdzie działania wdraża OTOP, oraz w Litwie – tutaj partnerem jest Baltic Environmental Forum. Całość koordynuje BirdLife Europe and Central Asia.

Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków (OTOP) to działająca od 1991 r. organizacja pożytku publicznego. Chronimy dzikie ptaki i miejsca, w których żyją. Prowadzimy monitoring przyrody, działania ochronne i edukacyjne oraz uczestniczymy w kształtowaniu polityk wpływających na środowisko. Wspiera nas kilka tysięcy członków i wolontariuszy. OTOP jest polskim partnerem BirdLife International.

Więcej: www.otop.org.pl

Twoje 1,5% pomaga nam chronić przyrodę. Wiemy, jak to robić!

KRS: 0000015808

Flotilla
FOUNDATION


BirdLife
INTERNATIONAL
EUROPE AND CENTRAL ASIA

 **otop** BirdLife
Polska


BEF
LITHUANIA